

623 с. 3. Панащук С. ООН борется со смертной казнью. А США “сражаются” с ООН / С. Панащук / Сегодня. – 2007. – С. 6. 4. Решетников Ф. Смертная казнь в капиталистических странах (История и современность) / Ф. Решетников // Смертная казнь: за и против; под. ред. С. Келиной. – М.: Юрид. лит., 1989. – 488 с. 5. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу // Політика і час. – 2000. – № 3–4. – С. 30. 6. Council of Europe 144 Protocol 6 to the protection of human rights and fundamental freedoms concerning the abolition of death penalty. – Strasbourg, 1983. – 28 IV.

УДК 343.97+343.3/7

О. Гумін

Національний університет “Львівська політехніка”

ИНТЕГРАТИВНА ФУНКЦІЯ КРИМІНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ НАУК ПРО ЛЮДИНУ

О Гумін О., 2014

Досліджено проблему кримінального насильства, його проявів і типів. Стверджується думка про те, що різноманітні аспекти насильства дедалі частіше привертають увагу не тільки юристів, але й фахівців інших галузей знань – психології, філософії, соціології тощо. Це надає можливість комплексного аналізу вказаного феномену.

Ключові слова: насильницька злочинність, насильство, агресивність, примус, насильницька поведінка.

О. Humin

INTEGRATIVE FUNCTION OF CRIMINOLOGY IN THE SCIENCES ABOUT MAN

In this paper the issues the problem of criminal violence, its manifestations and types. The various aspects of violence are increasingly attracting the attention of not only lawyers, but also specialists from other disciplines – psychology, philosophy, sociology and so on. This provides a comprehensive analysis of the given phenomenon.

Key words: violent crime, violence, aggression, coercion, violent behavior.

A. Гумин

ИНТЕГРАТИВНАЯ ФУНКЦИЯ КРИМИНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ НАУК О ЧЕЛОВЕКЕ

Исследована проблема криминального насилия, его проявлений и типов. Утверждается мысль о том, что различные аспекты насилия все чаще привлекают внимание не только юристов, но и специалистов других областей знаний – психологии, философии, социологии и т.д. Это дает возможность комплексного анализа указанного феномена.

Ключевые слова: насильственная преступность, насилие, агрессия, принуждение, насильственное поведение.

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена тим, що в сучасних умовах змін і перетворень у багатьох сферах суспільного життя відстежується зростання злочинності, набувають поширення різні види протиправної поведінки.

Різноманітні аспекти злочинного насильства дедалі частіше привертають увагу не тільки юристів, а й фахівців інших галузей знань – психології, філософії, соціології тощо. Поява та розвиток науки про насильство – віолентології – є однією із спроб сучасного суспільства підійти до вирішення проблеми кримінальної насильницької поведінки особи.

Кримінально-правовий аспект дослідження насильницької поведінки особи має принципове значення для кримінології, зокрема щодо визначення понять насильницького злочину та насильницької злочинності, а також видів насильницьких злочинів.

Існує теоретична та практична необхідність у подальшому вивченні проблем кримінального насильства, у поглибленні кримінологічного дослідження його проявів, форм поведінки злочинця і жертви та розробленні заходів запобігання йому.

Мета дослідження – прослідкувати особливості інтегративної функції кримінології у системі наук про людину.

Стан дослідження проблеми простежується в роботах Л. Д. Гаухмана, М. Й. Коржанського, В. М. Кудрявцева, В. О. Навроцького, М. І. Панова, Л. В. Сердюка, Р. Д. Шарапова та ін.

Виклад основних положень. Кримінологія, як відомо, досліджує загальні закономірності формування та розвитку злочинної поведінки, причини й умови злочинності, особу злочинця і на цій основі, окреслює шляхи запобігання злочинам і запобіжні заходи. Але загальні категорії наповнюються конкретним змістом під час вивчення специфічних видів злочинності, що уможливує, на основі інтеграції знання, поглибити уявлення про основні характеристики злочинності загалом.

Не є винятком у цьому відношенні і насильницька злочинність.

Проте, крім названого аспекту актуальності теми дослідження, необхідно підкреслити, що у теперішній час насильство є не просто символом кінця ХХ – початку ХХІ ст., а й чинником загрози стабільності самого існування людства. І кожен крок у пізнанні причин, чинників, що сприяють його здійсненню, має важливе суспільне значення.

Особлива складність проблеми насильства, насильницької злочинності полягає у тому, що розгляд насильства як такого феномена, який необхідно повністю виключити з життя суспільства, не є коректним з наукового погляду, тому що насильство (агресія) завжди було невід'ємною стороною людського життя, частиною структури соціальних відносин. Насильство, – підкреслює Я. Л. Гілінський, – у його різних проявах, є “невід'ємною складовою (елементом) суспільного буття” [2, с. 172].

Насильство, як пише С. М. Іншаков, – це “...один з фундаментальних елементів культури. Багато століть тому у світі безроздільно панував закон сили. Насильство було універсальним інструментом вирішення будь-якої проблеми” [5, с. 144].

Відповідно йдеться про інше – не про викорінювання насильства, а про можливо ясніше розуміння його природи й звідси визначення способів знизити поріг людської агресивності, скерувати цю енергію не на руйнацію, а на інші дії, необхідні й корисні суспільству.

Відповідно до такого розуміння насильства, спектр його проявів виявляється доволі великим; насильство розуміють як поведінку, що завдає будь-якої шкоди іншим, як примус, обмеження волі вибору, “узурпацію вільної волі” [2, с. 173].

Насильство, на думку Я. І. Гілінського, пронизує усі сфери життєдіяльності суспільства, включаючи “культурне насильство”, “виховне насильство”, “насильство економіки”, “структурне насильство” (безлике, коли вбивають не конкретні суб'єкти, а соціальний лад), “право, уражене насильством”, фактично “насильство, вбудоване в систему”.

Подобається нам це, чи ні, як зазначає вчений, але насильство супроводжує людину впродовж усієї історії. Більше того, простежується ескалація насильства й засобів його здійснення: від війн “племені проти племені” за допомогою сокири, списів і стріл до світових війн ХХ сторіччя й погрози тотального самознищення людства (“омнецид”) внаслідок застосування сучасних засобів масового знищення. “Насильство як адаптаційний засіб, вийшовши з-під контролю, загрожує самому знищенню людства” [2, с. 179].

Згідно з С. М. Іншаковим, розрізняють такі типи насильницьких злочинів: раціональний тип, куди входять корисливі, сексуальні злочини, а також пов'язані з бажанням самоствердитися або просто розважитися; імпульсивний, який проявляється помстою і ревнощами; це злочини, викликані озлобленістю, коли за допомогою насильства людина прагне позбутися почуття

дискомфорт, викликаного тим, що вона сама була кимсь скривджена; так званий патологічний варіант (садистський, тривожний, ірраціональний) і конформістський, коли насильство відбувається під впливом однолітків або доросліших злочинців [5, с. 147].

Таке широке розуміння насильства передбачає новий погляд на його роль у житті сучасного суспільства, а саме, що насильство перетворюється на головне джерело суспільного занепокоєння із приводу “закона і порядку”, зокрема “нещодавно проведене у Великобританії опитування суспільної думки розкрило широко розповсюджене переконання у тому, що 50 % злочинів, розглянутих у суді, це насильницькі злочини” [1, с. 255].

Певне уявлення насильства у суспільстві можуть дати результати нашого опитування, студентів 1–2 курсів Львівського державного університету внутрішніх справ проведеного автором у липні 2010 р., а також слухачів-заочників і слухачів курсів перепідготовки (атестованих співробітників) цього навчального закладу. Виявилося, що сприйняття насильства як повсякденного явища, тобто звичка до насильства, характерне для 84,8 % опитаних. Вони ж вважають (86,0 %), що за останні 3 – 5 років рівень насильства у суспільстві не знизився. На питання: “Чи вважаєте Ви насильство таким явищем, у яке не слід втручатися?”, думки розійшлися. “Так” відповіли 42,2 %, “ні” – 57,8 %.

Про звичку до того, що насильство – невід’ємна ознака соціальних відносин, свідчить відповідь на питання: Чи є насильство злочином? – тільки половина опитаних (52,2 %) відповіли ствердно; 30,3 % не вважає насильство злочином, а 17,5 % взагалі не змогли відповісти на це запитання.

Заледве більше половини опитаних (54,8 %) не вважають, що за допомогою насильства можна вирішувати проблеми, які стоять перед людьми.

Про звичку до того, що насильство є частиною, ознакою громадського життя, свідчать відповіді на питання: “Чи відчували Ви співчуття до себе з боку навколишніх?”. Відповідь була такою: з боку друзів співчуття відчувалося у 54,5 % випадків (байдужість, відповідно, в 45,5 % випадків); з боку працівників міліції байдужість була у 94,7 % випадків, а співчуття, допомога – лише у 5,3 %; медичні працівники виявили співчуття у 67,7 % випадків.

Водночас не можна стверджувати, що така позиція є певним переконанням, про що свідчать такі дані. У тих же респондентів запитали, чи згодні вони, що будь-якому виду насильства немає виправдання й що будь-який вид насильства завжди є протизаконним: позитивні відповіді, відповідно, були такими – 72,2 й 74,2 %.

В іншому контексті було задане запитання: “Ви погоджуєтесь з тезою, що будь-яка форма насильства – це порушення елементарних прав людини?”. Відповідь “так” – 52,2 %, “ні” – 47,7 %, тобто фактично половина опитаних сприймає насильство як нормальне явище. На запитання: “Як Ви будете діяти, якщо виникне потреба допомогти жертві насильства?”, 84,8 % опитаних відповіли, що не ставляться до цього байдуже, однак, якщо йдеться про насильство у родині, то в 40,2 % випадках не приїхали б на прохання, “тому що є багато інших важливих справ”; 34,5 % відповіли, що не приїхали б на виклик через відсутність транспортних засобів.

Характерно, що більшість відповідей свідчать про те, що насильство є проблемою, яка хвилює багатьох. Так, на запитання: “Чи згодні Ви, що в наш час насильство – доволі серйозна й поширена проблема” 76,7 % опитаних відповіли ствердно, а на питання, чи відсутнє насильство взагалі, 93,0 % відповіли, що насильство в суспільстві є. На запитаннями: “Чи почували Ви жорстоке ставлення особисто до себе з боку, будь-кого?” була дана така відповідь: з боку сторонніх людей таке ставлення у 77,2 % опитаних, з боку колег по роботі – 72,2 %, знайомих – 69,7 %, з боку сусідів – 62,2 %; друзів – 61,8 %. Як бачимо, картина доволі обтяжлива.

Необхідно зауважити, що інколи складається враження, що й різні фахівці по-різному визначають насильство, і про що це свідчить: 1) про недосконалість тих чи інших теоретичних конструктів; 2) про необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Але це не так: насильство багатоліке так само, як і будь-який складний феномен, характеризується багатосутністю, тобто детерміноване цілою системою закономірностей. Кожна з них зумовлює існування певних рівнів насильства й у розумінні ступеня впливу на жертву, і в сенсі поширення та різноманітності його форм та механізмів. Відповідно, визначенню адекватного поняття насильства й насильницької злочинності мають передувати численні дослідження, кожне з яких висвітлювало б одну з граней цієї проблеми.

Така складна природа феномена насильства передбачає його комплексний аналіз. Кримінологія ж вивчає сутність злочинності (і на цій основі аналізує причини, наслідки щодо запобігання злочинам). Відповідно так само багаторівневою є сутність будь-якого явища. Повинні бути єдині в дослідженні злочинного поведіння різні рівні наукового знання. Інтеграція цих окремих областей пізнання пов'язана із тим, що кримінологія, як будь-яка наука, що прагне до пізнання істини, виходить із принципу детермінізму або взаємозумовленості явищ, що сприяють вираженню зовні певної сутності.

Насамперед йдеться про дані тих наук, що стосуються сутності людини, а тому висвітлюють базові риси особи злочинця. Йдеться також про економічні та соціальні основи гармонії і дисгармонії особи і суспільства: це і психологічні дослідження особи, які ґрунтуються на розкритті взаємозумовленості біологічного та соціального початків життєдіяльності. Зокрема, підкреслюється, що “питання про поняття психічного насильства у своєму рішенні повинно мати комплексний підхід: не тільки із кримінально-правових позицій, але й з позицій медицини, психології та кримінології” [12, с. 24].

Філософська ж методологія є основою, яка сприяє інтеграції цих і суміжних галузей науки, що є умовою створення найадекватнішої кримінологічної картини насильницької злочинності.

Саме такої теоретичної позиції дотримуються багато дослідників. Кримінологічний аналіз передбачає насамперед філософське, соціологічне і психологічне осмислення злочинності, її природи, самої суті, а також і наукове обґрунтування заходів боротьби з нею [3, с. 7]. Наголошується: “Кримінологія є однією з суспільних наук, і її місце – на межі філософії, соціології, психології, правознавства та деяких інших наук” [8, с. 5].

Особливістю кримінології як науки є те, що в процесі вивчення законів виникнення злочинності, дослідник “виходить на широкі й складні проблеми, що існують у суспільстві та природі” [4, с. 2], відповідно не може обійтися без аналізу та узагальнення знань, накопичених суспільними і природничими науками. Водночас вивчення кримінології – це важлива складова професійної підготовки не лише юристів, а й педагогів, психологів, економістів, соціологів та інших фахівців [8, с. 3].

Зазначається, що “...саме кримінологія, яка все більше здобуває комплексний характер, буде інтегратором знання (і насамперед інтегратором у галузі методології пізнання – її філософсько-психолого-соціологічної основи), що може бути прийнятним для дослідження проблеми людини” [9, с. 68].

Обґрунтовується точка зору, що кримінологія є однією із суспільних наук, галуззю суспільствознавства; у системі ж суспільних наук вона розташовується на стику соціології і правознавства [6, с. 6].

Підтвердженням цьому є й сама реальна практика наукових досліджень, коли вслід за інтеграцією кримінології з іншими галузями знання виникають такі суміжні дисципліни, як “кримінальна соціологія”, “кримінальна біологія”, “кримінальна етимологія”, “кримінальна антропологія” тощо [8, с. 5]. З необхідністю відбуватиметься й синтез кримінології та кібернетики.

У літературі підкреслюється, що питання про зв'язок кримінології з іншими науками є складовою частиною питання про її предмет: “Комплексний характер кримінології визначає і безліч її зв'язків з іншими як суспільними, так і природничими науками. Суспільні науки, з якими кримінологія безпосередньо пов'язана, можна класифікувати у такому порядку: філософсько-соціологічні, психолого-педагогічні, економічні” [8, с. 15–16].

В іншому контексті підкреслюється: “Вітчизняну кримінологію можна визначити як комплексну науку про злочинність” [8, с. 6].

Сучасна кримінологія “...мовби синтезує в собі все те цінне, що накопичене з проблеми протидії злочинності іншими науками, і дає цілісне знання про весь цей процес” [8, с. 9].

У “Британській енциклопедії” поняття кримінології визначається через інтеграцію її з іншими науками, а саме, що наукове вивчення злочинного поведіння ґрунтується на результатах досліджень, отриманих у галузі біології, антропології, фізіології, медицини, психіатрії, психології, криміналістики, соціології, економіки, права [5, с. 9].

“Перші спроби наукового пояснення злочинності, – пише Р. Блекборн, – ґрунтуються на багатовікових філософських дебатах, були розпочаті наприкінці XIX ст. у зв'язку зі швидким

розвитком біологічних і соціальних наук. У дослідження злочинності зробили свій внесок антропологі, статистики й економісти, і все ж таки найважливіші теорії були створені соціологами, психологами та психіатрами. Однак, незважаючи на те, що сфери інтересів цих дисциплін частково збігаються, ці теорії були створені в атмосфері взаємного ігнорування, якщо не антипатії” [1, с. 10]. Інтеграція даних різних наук, за переконанням вченого, є об’єктивною необхідністю, тому що карне право не пов’язане із чітко окресленою сферою людської поведінки; звідси злочин неможливо виділити в окрему категорію поведінкових феноменів. Психологи й психіатри досліджують кримінальну поведінку, щоб виявити індивідуальні людські схильності, тоді як соціологи вивчають злочинність як соціальний феномен [1, с. 12].

Кримінологію розуміють як чинник інтеграції (“базова наука”) для карного права, карного процесу й кримінально-виконавчого права; а також як науку, нерозривно пов’язану з психологією, психіатрією, біологією, економічними теоріями, демографією, культурологією, географією [2, с. 15–16].

Говориться й про зворотний зв’язок – вплив кримінології, зокрема на філософію, тому що дослідження багатьох проблем кримінології здобувають важливе значення для подальшого розвитку філософського розуміння світу людини [9, с. 5]. Так формується нова суміжна наука – “кримінологічна філософія” – особлива філософська дисципліна, що згодом посяде належне місце у системі філософського знання, поряд з такими дисциплінами, як філософія науки, філософія освіти, філософія моралі, філософія природи тощо [9, с. 5].

Аргументується також погляд, відповідно до якого процес формування кримінології – це те саме, що й становлення соціології права, яке становить у певний спосіб структуровану систему соціальних знань про право [7, с. 14].

Соціологи, що займаються теорією конфліктів, і радикальні кримінологи вважають, – відзначає Р. Блекборн, – що не можна ігнорувати злочинність як суспільне явище, тому що юридичні визначення кримінальних дій залежать від потужних групових інтересів і під час дослідження злочинності варто віддавати пріоритет аналізу політичного розвитку карного права. Ця точка зору є основою для розвитку соціології права, тобто дослідження законотворчості замість вивчення порушень закону [1, с. 29].

Визнання нерозривного зв’язку соціології та кримінології послужило методологічною підставою для їхньої інтеграції, формування “соціологічної кримінології”, теоретичними джерелами якої ще у XIX ст. стали роботи З. Берджесса. 20-ті рр. XX ст. ще більше утвердили статус кримінології як соціологічної науки.

Для прихильників соціологічного напрямку, до яких себе зараховує і Я. Л. Гілінський: “...кримінологія – соціологічна наука, оскільки її головний предмет – злочинність, – є соціальним феноменом, породженням суспільства, його частиною, невід’ємною складовою” [2, с. 13–14]. Кримінологія, вважає С. М. Іншаков: “...це юридична й соціологічна наука” [5, с. 11]. На думку І. П. Лановенко, взаємозумовленість кримінологічних і соціологічних знань стає найвиразнішою в умовах соціальних криз [9, с. 64].

Ця думка усе глибше проникає у свідомість кримінологів; так, з посиланням на одного з відомих кримінологів – М. Кристі (який відрізняв “нудотний, утомлений і позбавлений нових проблисків” характер кримінології), говориться, що сучасна кримінологічна література, справді, однобока, а тому нецікава для широкого кола фахівців, у зв’язку з чим і робиться спроба створити нову галузь науки – соціологію злочинності [11, с. 19]. Передбачається, що соціологія злочинності повинна будуватись на кількох принципах. По-перше, вона повинна бути відкритою, “цивільною” дисципліною, зорієнтованою на суспільство, громадськість, політичні й адміністративні кола. По-друге, соціологія злочинності не повинна відриватися від юридичних дисциплін та проблем, які вирішують практичні правоохоронні органи. По-третє, соціологія злочинності повинна знайти баланс між теорією та емпірикою” [11, с. 19].

Щодо методологічної основи досліджень у галузі кримінології, то, як і в будь-якій іншій науці, вихідною є філософія – наука про загальне, про універсальні закони розвитку світу, а тому й універсальний метод пізнання визначає теорія. Невипадкове таке визначення методології: “Під методологією слід розуміти систему певних теорій, які виступають як керівний принцип, знаряддя наукового аналізу, засіб реалізації вимог цього аналізу” [8, с. 13].

Таку позицію у галузі кримінологічної науки можна вважати загальноновизнаною. Зокрема, утверджується, що методологію варто розглядати як сукупність відправних положень і вимог теорії пізнання, тобто вихідних теоретичних положень філософської науки, основних логіко-гносеологічних принципів, якими наука користується під час опису, вивчення й аналізу різних сторін об'єктивної дійсності, а також під час пошуку нових знань [3, с. 91]. Ця позиція деталізується: “У кримінологічній науці в конкретизованій формі застосовуються, зокрема, такі діалектичні закони й категорії, як закон про загальний, універсальний зв'язок явищ, і як принцип соціального детермінізму, що впливає з нього, про співвідношення сутності і явища, форми та змісту, частини і цілого, випадковості та необхідності, про перехід кількісних змін у якісні, про можливість і дійсність, про єдність і боротьбу протилежностей, заперечення заперечення...” [3, с. 93].

Розуміння діалектики як основи досліджень у будь-якій галузі знання, як універсального методу пізнання було вирішальним кроком у розвитку наукового пізнання. Починаючи з XIX ст., формування будь-якої науки вже не можна було собі уявити без ідеї розвитку, єдності існуючого, визнання існування універсальних взаємозв'язків і взаємодії, взаємозумовленості усього існуючого. Однак поширення діалектичного методу пізнання було доволі важким процесом, оскільки йому чинили опір устояні раніше філософські позиції. Зокрема, Р. Блекборн відзначає, що класична школа кримінології виникла з появою філософії як вчення про загальне; однак неокласицисти взяли під сумнів істинність цих положень, акцентували увагу на тому, що людська поведінка не завжди детермінована винятково соціумом, не завжди раціональна, а тому обґрунтовували необхідність розгляду індивідуальних обставин здійснення злочину. Неокласична ревізія становила основу практики карного правосуддя у плинні всього XX ст., у кримінології ж переважав позитивізм. Позитивізм означав такий метод дослідження, коли виключався суто філософський (“метафізичний”) погляд на проблеми, і їхнє рішення пов'язувалося передусім із залученням даних природничих (позитивних) наук [1, с. 30].

Позитивісти “пропонували ученим зосередити увагу не на злочинному діянні, а на індивідуальності злочинця, оскільки у більшості злочинців виявляються патології характеру. Хоча деякі позитивісти схилилися до думки, що злочинність зумовлена зовнішніми причинами; прийнятнішою для державної системи була точка зору Ломброзо, який надавав великого значення індивідуальній патології, а не соціальним умовам. У 1950-ті роки позитивізм у філософії й соціальних науках зазнав критики. З позицій логічного позитивізму не вдалося створити адекватні критерії для розвитку науки, оскільки не бралася до уваги когнітивна діяльність ученого та соціальні чинники, що роблять вплив на наукові теорії” [1, с. 30–31].

У наш час безплідність позитивізму як методології наукового, зокрема кримінологічного дослідження, очевидна. За універсальної інтеграції наук, що нині спостерігається, синтезу сучасного знання тільки діалектична ідея єдності знання як відбиття єдності світу, взаємозв'язку наук як відтворення взаємозв'язку тих галузей дійсності, які її науки досліджують, є найадекватніша дійсність, а тому й найщиріша. Саме діалектичний метод пізнання уможливить побачити об'єктивну необхідність взаємозв'язку та взаємододатковості різних шкіль щодо суті кримінологічного знання. Це є ідеї класичної школи карного права, зокрема гуманістичні погляди на вдосконалювання соціальних відносин, усунення соціальної нерівності, гуманізації покарань, що розглядаються як умова зниження злочинності; радикальної кримінології, яка обґрунтовує необхідність кардинальних заходів як умови боротьби зі злочинністю, а саме – знищення системи соціальної нерівності, суспільства багатих і знедолених, їхню експлуатацію, безробіття, убогість, нецтво; кримінальної антропології, коли б отримані нею результати не розглядалися як єдині та визначальні у розумінні сутності злочинного поведіння, а розвивалися в єдності із кримінальною соціологією, з різними кримінологічними концепціями і насамперед були соціально спрямованими.

На основі філософських знань про навколишній світ функціонує система загальнонаукових методів пізнання. Наслідком усвідомленого або неусвідомленого прийняття діалектичного принципу розвитку є формування історичного методу дослідження, що передбачає вивчення об'єктів, пізнання у становленні й розвитку; а також розуміння взаємозв'язку історичного і логічного, коли процес розвитку об'єкта пізнання адекватно втілюється у структурі теоретичного знання про нього. В основу загальнонаукового системного методу дослідження, структурно-системного аналізу також покладено діалектичний принцип єдності, системності та структурності світу.

Зокрема, системний метод, або системний підхід "...орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта та механізмів, що її забезпечують, на виявлення різноманітних типів зв'язків їх у єдину теоретичну картину" [14, с. 587] Системний метод широко застосовується у кримінології. "Цей метод використовується найчастіше. Він дає змогу розглядати злочинність як систему, для якої характерні певні зв'язки і відношення між складовими її елементами, з одного боку, а з іншого, – зв'язки злочинності з іншими соціальними явищами та процесами, які впливають на неї [8, с. 14]. Системний метод – це і методологічна підстава для з'ясування суті самої кримінології. Зокрема, говориться про формування системно-кримінологічного аналізу на основі врахування міжсистемних зв'язків у кримінології, її місця у цілісній системі наук; йдеться про системний аналіз злочинності; взаємозв'язок об'єктивних і сугестивних чинників злочинності, а також про систему заходів запобігання їй [10, с. 12, 14, 16, 18].

Аналіз і синтез також є втіленням на загальнонауковому рівні принципу взаємозв'язку єдності й якісного розмаїття світу, його перервності та безперервності. Аналіз – це, як відомо, метод пізнання, змістом якого є сукупність прийомів і закономірностей розчленовування предмета дослідження на складові частини. Синтез є методом пізнання, змістом якого є сукупність прийомів і закономірностей поєднання окремих частин предмета в єдине ціле [13, с. 32].

Індукція і дедукція є, відповідно, відбиттям діалектичного взаємозв'язку одиничного і загального, частини та цілого. Дедуктивним, як відомо, називають такий умовивід, у якому висновок про деякий елемент безлічі робиться на підставі знання загальних властивостей усієї безлічі. Під індукцією ж звичайно розуміється умовивід від часткового до загального, коли на підставі знання про частини певного типу системи робиться висновок про тип загалом [13, с. 36–37].

І названі методи, і такі загальнонаукові методи дослідження, як порівняння, експеримент, моделювання, абстрагування та інші, у своїй системній додатковості слугують методологією нашого дослідження. Відповідно до об'єктивного взаємозв'язку філософських, загальнонаукових і приватних (конкретних) методів як неодмінний компонент використовуються конкретно-соціологічні дослідження: анкетування, інтерв'ю, експертні оцінки; об'єктивно необхідною під час вивчення будь-яких кримінологічних проблем є й статистика.

Під час дослідження закономірностей виникнення особливих видів злочинів, природно, як методологічною основою слугує загальне вчення про злочинність, її сутність та історичні форми прояву; про типові, основні ознаки, причини й умови злочинності; про загальні характеристики особистості злочинця, про цілі, завдання і функції запобігання злочинам, про форми та методи профілактичної діяльності.

Методологічною основою є також відповідна законодавча база.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна із впевненістю стверджувати, що у процесі дослідження насильства та насильницької злочинності зокрема кримінологія покликана виконувати інтегративну функцію серед інших наук, що займаються дослідженням людини.

1. Бдэбборн Р. Психология криминального поведения / Р. Бдэбборн. – М., 2004. – 300 с.
2. Гилинский Я. Й. Криминология. Теория, история, эмпирическая база, социальный контроль: курс лекций / Я. Й. Гилинский. – М., 2002. – С. 13–14, 15–16, 172–173, 179.
3. Данытин И. Н. Введение в криминологическую науку / И. Н. Данытин. – Х., 1998. – С. 7, 91, 93.
4. Долгова А. И. Криминология: учеб. для вузов / А. И. Долгова. – М., 1999. – С. 2.
5. Иншаков С. М.. Криминология: учеб. / С. М. Иншаков. – М., 2000. – С. 9, 11, 144, 147.
6. Криминология: учеб. для слушателей й курсантов учеб. зав. МВД Украины. – К., 1997. – С. 6.
7. Кудрявцев В. Н. Современная социология права / В. Н. Кудрявцев, В. П. Качмирчук. – М., 1995. – С. 14.
8. Курс криминології. Загальна частина: у 2-х кн. – Кн. 1. – К., 2001. – С. 3, 5, 6, 9, 13–16.
9. Лановенко И. П. Криминология как комплексная наука / И. П. Лановенко. – К., 2002. – С. 5, 64, 68.
10. Маноха О. С. Системний аналіз в криминології: автореф. / О. С. Маноха. – К., 1996. – С. 12, 14, 16, 18.
11. Руценко І. П. Соціологія злочинності / І. П. Руценко. – Х., 2001. – С. 19.
12. Сердюк Л. В. Насилие. Криминологическое и уголовно-правовое исследование / Л. В. Сердюк. – М., 2002. – С. 2.
13. Сичивиця О. М. Методи и форми научного познания / О. М. Сичивиця. – М., 1972. – С. 32, 36–37.
14. Философский энциклопедический словарь. – М., 1989. – С. 587.